I Relieferne i Koyundschick i Assyrien fandt man Afbildninger af Hel- og Halvkuppelformer, og disse have givet Place Mod til at reconstruere et af Paladserne. Om man end ikke kan være enig med Place i alle hans Anskuelser, saa faaer man dog ved hans Arbeide et Begreb om den høist stemningsrige Virkning, der kan frembringes ved Brugen af Kuppelformen. Herskeren faaer igjennem Halvkuppelen Lyset ført ned over sig, saa at han sidder paa Thronen i theatralsk Lysvirkning, naar han ved festlige Leiligheder skal vise sig for Folket.

Det Hele minder om et Arrangement, der ligner det, man læser om hos Biskop Luitprand af Cremona, da denne i det tiende Aarhundrede faaer Audiens hos Keiseren i Konstantinopel: Imedens Afsendingen bøier sig tre Gange og berører Jorden med sin Pande, voxer Keiseren paa Thronen hver Gang høiere og høiere op i magisk Belysning, og hele Audiensen indledes, gjennemføres og afsluttes i dybeste Taushed, som en Theater-Apotheose.

Naar man tænker paa, at Hoffet i Konstantinopel efterabede Asien, og samtidig mindes de der saa hyppigt brugte Hvælvinger og Kuppelbygninger, hvoraf der findes mægtige Exemplarer i Firuz Abad i Persien, saa viser alt Dette hen til, at Kuppelen er en Form, Asiaterne ikke have kunnet faae ud af Tankerne, og at den maa have haft et primitivt og næsten stedlig berettiget Grundlag til Udgang.

Noget Lignende synes de indiske Topeer, Stupaer og store Kuppel-Hvælvinger i Karli at vise hen til; det er Former, man længe maa have kjendt og have haft Trang til at see, og da de anvendes saa hyppigt og med saa stor Dygtighed, maae de have haft særlig Betydning og bidraget til at minde om Noget, man kun ved denne Form kunde erindres om.

De mægtige Gravhøie i Lilleasien og Grav(Skat?)kamrene i Grækenland og i Italien vise atter hen til Trangen til den store, fyldige, ydre og indre runde Form, og have saadanne Rum, som man finder Spor af i Mykene, været beklædte indvendig med decoreret og poleret Metal, maa Virkningen have været mægtig.

Hvad endelig Forfatterne angaaer, da kjender jeg kun eet Sted, hvor der uafviseligt maa være Tale om en imposant, stemningsrig Kuppelvirkning. Det er hos Philostrat i Apollonius af Tyanes Levnet. Her beskrives en Retssal med Azur-Kuppel, en Efterligning af Firmamentet, der var prydet med Gudebilleder. En saadan Bygning, saa rigt udstyret, kunde ikke findes midt i første Aarhundrede efter Christus, medmindre denne Bygningsform allerede længe forud havde været tilstede. Andre have ment, at Beskrivelsen af Xerxes' og Alexanders Telte tyder hen til, at disse have været rundt overbyggede Rum — og at de have været Forbilledet for græske kuppelformede Bygninger; men dette maa beroe paa en Misforstaaelse. Loftet i Perikles' Odeon, der var construeret af Perserflaadens Mastetræer, som en Efterligning af Xerxes' Telt og Philip af Makedoniens Rundbygning i Olympia, kunne ikke, som Quatremère de Quincy antager, have haft Kuppelform, men maae, efter min Formening, have været kegledannede.

Vi ere altsaa herved endnu ikke komne længere, end at vi vide, at Kuppelformen omtrent 800 til 1000 Aar før Christi Fødsel har været hyppig brugt, og at den, som det synes, har været udført i Træ Sten eller Ler, men om dens første Oprindelse vides endnu Intet.

Optaget af disse Tanker kom jeg midt i forrige Aar til at see hosstaaende Billede af »*Illustrated London News*«. Jeg tog det først ved flygtigt Blik for en stor arabisk By med sine Moskeekupler, men ved nærmere Betragtning saae jeg, at det var en kirghisisk Landsby med simple Hytter byggede af opadstillede Rør, der vare bøiede sammen mod Midten, befæstede i en Krands og udvendig beklædte med Maatter og Tæpper. Man kan ikke Andet end her see primitive Former — Former, man ved en simpel, naturlig Brug af det i Flodleiet tilstedeværende Materiale, Rør og Siv, med Lethed kunde lave tilrette, naar man vilde danne sig en Beskyttelse mod Varme, Regn og Vind.

Da jeg nu i dette Efteraar besøgte Verdensudstillingen i Wien og saae den der opførte Bolig for Vicekongen af Ægypten, blev jeg atter mindet om hine asiatiske Hytter — og man tænke sig min Glæde og Overraskelse, da jeg ved at sænke Blikket fik Øie paa den kirghisiske Rørhytte! Der stod den i hele sin nøgne Alvor! Jeg kan ikke beskrive den Følelse, hvormed jeg ilede hen til Hytten og traadte ind i den.

Jeg stod i et skjønt, hvælvet Rum, hvor de tynde Rørstokke, der voxede op nede fra Jorden, bøiede sig let og elegant op mod Midten af Rummet, hvor de vare indflettede i en Krands, der dannede et lille rundt Lys- og Røghul. Det Hele formede sig saa skjønt, at den uhyre Rotunde i Verdensudstillingen, med sit stygge, kegledannede Loft, blev til en formløs, fad Aandløshed i Sammenligning dermed.

Gulvet i Hytten var lavere end det omliggende Jordsmon; langs Væggene fandtes Leier, og i Midten stod en Arnen. Det Hele var belyst af det igjennem Midthullet nedfaldende festlige, alvorlige Lys. Det var Pantheon i det Smaa, jeg stod i. Hvor kunde Beboeren af en saadan Hytte nogensinde glemme denne Form og Lysvirkning, navnlig naar han fra Barn af havde været vant til at see den hvælve sig over Alt, hvad han havde kjært i Hjemmet — seet den festlig smykket ved alle de Leiligheder, der blive af saa stor Betydning i Menneskets Liv, og seet den omforme sig i større og større Pragt og Varighed, alt eftersom Eieren var mægtig eller rig?

Maatte disse Former ikke blive selvskrevne til Graven, til Gudehuset og til Fyrstens Bolig, alt eftersom Fordringen om det festlige, betydningsfulde, stemningsrige Moment blev fremdragen?

Her have vi altsaa efter min Mening en Del af Løsningen af de Gaader, der stilles os, naar vi staae foran de Kuppelformer i Indien, Babylon, Assyrien og Rom vi i det Foregaaende have nævnt, og her faae vi at see, hvorfor man uafbrudt i Persien og senere i Syrien, i Lilleasien, i Ægypten og overalt, hvor arabisk Konst kom frem, fastholder denne simple Form — ja endog i den Grad, at de ydre Decorationer næsten synes at have været en Efterligning af hine Tæpper og Snore, der danne den primitive Rørhyttes Ydre.

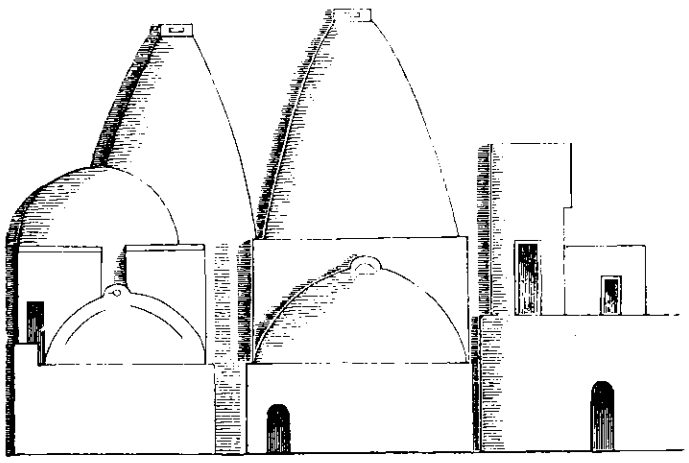

Relief fra Koyundschick.

Man seer her, at Kuppelformen synes at være fremkommen ved Anvendelsen af et Materiale, der ved naturlig Brug som Middel til Overdækning lod sig bøie mod et fælles Midtpunkt og hvis simpleste Sammenstilling fordrede en Kredslinie som Plan.

»Ja,« siger man nu, »er den virkelig saa primitiv, da bør den ogsaa være fremkommen paa mange andre Steder.«

Det glæder mig at kunne paavise, at dette ogsaa er Tilfældet: I Woods »*Natural History of Man*«, hvoraf Udtog findes i »Rundt paa Jorden« 1868, og i Kørners Fremstillinger af Reiser i det Indre af Syd-Afrika sees Negerlandsbyer, hvori Husene ligne Rækker af Bikuber, hvor enkelte Kafferbygninger voxe til næsten monumentale Størrelser, og hvor selve Byanlæget, som hosstaaende Billede viser, formes i en stor Kreds af 1000 Skridt i Diameter, hvor de tætliggende Hytter med deres Tjørnehæk saa at sige danne et uigjennemtrængeligt Hegn om Byens Fællesciendom: Kvæget. Alt er udført af Straafletning eller Siv, og befæstet paa buede Rør eller Stokke, der sammenholdes ved horizontale Ringe.

Paa Bakuenna Høisletten i det Indre af Sydafrika sees Byer med kegledannede Straatage, hvis fremspringende Tag hviler paa Stolper, der staae uden om den runde Bygnings lodrette Vægge, og disse raae Former minde om Vestatemplet i Rom.

Vi finde her en ny Lighed imellem de mest primitive Former og de skjønneste Monumenter, vi kjende.

Det er utvivlsomt, at der endnu findes mange lignende Momenter og Overgangsled, som maae komme for en Dag, nu da Afrika og Asien saa hyppigt bereises.

Jeg fremsætter derfor disse mine Tanker for Offentligheden i det Haab, at det maa lykkes mig at henlede Opmærksomheden paa, hvor vigtigt det er, nu at have et vaagent Øie med, hvad der fremkommer igjennem de store Reiseberetninger. I vor Tid gaaer Saameget af det Gamle hurtig tilgrunde, naar det bringes i Berørelse med Europa, og i China og Japan, i det indre Asien og i Afrika, ja selv i afsides liggende Egne i Europa er der endnu mange gode Oplysninger at hente, som kunne vise hen til en Besvarelse af de næsten uløselige Gaader, som opstaae for Den, der beskæftiger sig med Fortiden.

Kjøbenhavn, i November 1873. **F. Meldahl.**

Det kongelige Theater.

»Helene«, originalt Lystspil i to Acter.

Dette nye Stykke kunde ikke glæde sig ved nogen varm Modtagelse, og det har heller ikke Krav paa en saadan. En ret smuk Idee har foresvævet Forfatteren. Han har seet, hvor ofte en ung, elskværdig Pige ved Forholdenes Magt tvinges ind i et Ægteskab, der savner den første Forudsætning for at blive lykkeligt, han har seet, hvor bundprosaisk Ægteskabet opfattes af de Fleste, og han har tænkt sig, hvorledes en ung Pige vilde stille sig, hvis sædelige Følelse var saa udviklet, at hun ubetinget maatte modsætte sig ethvert Arrangement hendes Haand og Hjerte betræffende. Helene er en saadan ung Pige. Hun har en rig Onkel eller Slægtning, som ønsker, at hun skal tage i Huset til ham, og det betydes hende, at Meningen er, at hun skal ægte ham. Da Helenes Omgivelser kun opfatte Ægteskabet som en Handel eller Contract, der jo i dette Tilfælde maa betragtes som meget fordelagtig for hende, modtages hendes Indvendinger som rene Capricer, og hun mærker, at al Modstand fra hendes Side er uden Virkning. Da vaagner hele hendes Energi. Ung og uerfaren som hun er, tyer hun først til en latterlig Slægtning, Digteren Ludvig Holm, for hos ham at søge Hjelp. Men han forstaaer hende ikke. Saa tyer hun til en Anden; gjennem ham frelses hun. Dette kunde Altsammen være saare godt. Men — ligesom Indgangen til Helvede er brolagt med gode Forsætter, saaledes er Indgangen til Forfatternes Torturkammer brolagt med gode Ideer — det er Udførelsen det kommer an paa. Forfatteren forstaaer ikke den Konst, at slaae Lyren med let Haand. I de alvorlige Partier docerer han ligefrem, man troer at høre dialogiserede Afhandlinger, i de komiske viser han en saadan Aversion for sine ideeforladte Personer, at de tabe al Interesse. Hr. Rosenkilde og Fru Sødring maae have haft Møie med at gjøre Noget ud af Grosserer Brun og Frue. Dette Ægtepars Taktløshed foranlediger en Scene, hvori en Omgangsven, Grosserer Blok, tvinges til at erklære høit og lydeligt, at han ikke elsker deres Datter, som han hverken har friet til eller er forlovet med, og man kan da forstaae, at den nævnte Konstner og Konstnerinde have fundet sig foranledigede til at trække Parret ned i en lidt simplere Sfære, end den, hvor det egentlig skulde høre hjemme. Den halvfjantede Digter er et rent Laan fra »Mester og Lærling«, kun med den Forskjel, at Sophus Brink er skildret med Lune, Ludvig Holm derimod ikke. Ægteparret Bruns Datter Fanny er i stor Unaade hos Forfatteren, skjøndt man kun kan anke det paa hende, at hun maaskee er lidt overfladisk. Men for denne Synd bøder hun haardt. Ikke ganske uden Grund svæver hun i den Vildfarelse, at Grosserer Blok vil frie til hende. Blok viser imidlertid saa liden Delicatesse, saa liden Deltagelse ligeoverfor hende, da Sandheden kommer for en Dag, at hendes hele Stilling bliver uskjøn; hun behandles ikke med den Honneur, som tilkommer en ung Dame. Hovedvægten ligger imidlertid hverken paa Brun og Frue, Fanny eller Digteren. Samtlige disse Personer foragter Forfatteren dybt; han anseer det egentlig for under sin Værdighed, at have Noget med dem at gjøre. Det er Helene og Grosserer Blok, som ere Hovedpersonerne. Men hvo kan tolke Hjertets Runer? kunde man næsten udbryde, for at tale i Digteren Ludvig Holms Aand; saameget er vist, at Forfatteren har haft ondt ved at dechiffrere, hvad der staaer paa Bloks Hjertetavle. Denne Mand optræder i første Act med den deiligste Bouket Camelia-blomster, som er bestemt for og overrækkes til Fanny; efterat denne Cour er gaaet for sig, fortæller han Noget af en Historie om sig selv, og dette tager sig helt sværmersk og sentimentalt ud. I anden Act, da han er under fire Øine med Helene, kommer Resten af Historien, og da falder det ud til, at han er Forfører og har et bristet Hjerte paa sin Samvittighed. Ved samme Leilighed udtaler han, at han ikke bryder sig det Allermindste om Fanny eller